

Andreja Ažber

Diplomirala je iz zgodovine in sociologije kulture na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. V letih 2007–2008 je bila odgovorna urednica založbe Cangura, 2000–2011 novinarka in stalna sodelavka revije Gloss, 2010–2011 moderatorica literarnih večerov v Kulturnici. Od leta 2014 je redno zaposlena na domoznanskem oddelku Knjižnice Velenje.

ZABAVNA PLESNA IN KAVARNIŠKA GLASBA V VELENJU MED OBEMA VOJNAMA DO ZGODNJIH 60. LET

Po sledih spominov Zvoneta Grebenška

Ogrodje in rdeča nit prispevka so zapisi spominov in ustno pričevanje glasbenika Zvoneta A. Grebenška. Svojo glasbeno pot samouka je začel že kot majhen pobič, „pridruženi“ član Godbe Premogovnika Velenje; njegov »stric«, godbenik Tone Mravljak, ga je namreč jemal s seboj na vaje, na katerih je neposredno srkal vtise. Pozneje se je seveda tudi sam pridružil godbi, v številnih zasedbah plesnih ansamblov pa je igral najprej bobne, potem pa še klarinet in saksofon. Dolga leta je bil tudi arhivar in notograf rudarske pihalne godbe. Njegovo dragoceno pričevanje je osvetlilo do zdaj neraziskano področje glasbene zgodovine žanrov plesne glasbe iz predvojnega obdobja do šestdesetih let 20. stoletja.

Najprej je bila Godba Premogovnika Velenje

Razmah poveljne zabavne plesne in kavarniške glasbe v Velenju je neločljivo povezan z Godbo Premogovnika Velenje,¹ ki je bila ustanovljena leta 1919. Prvi kapelnik godbe je bil glasbenik in skladatelj Fran Korun Koželjski.

Slika 1: Eden prvih nastopov godbe takoj po vojni, Kapelnik Franc Taušič. Vrsta z leve: Ivan Rezar, ?, Anton Čuk, Štrniša?; ?; ?; Franc Taušič, Franc Škorc, Tone Mravljak. Zadaj: ?; Karel Hladin, Franc Dobnik; ? Brodej; Vincenc Grebenšek. Godba nastopa najverjetneje na enem od takrat pogostih mitingov. (Iz foto arhiva Marice Pirečnik).

Zbral je več kot sto ljudi različnih poklicev, največ rudarjev, in pričel izvajati pouk branja not ter igranja posameznih instrumentov. Vodstvo godbe je na začetku leta 1922 prevzel kapelnik Miha Letonja, zapustil pa jo je leta 1942 iz protesta, ker so nacisti v Celju kot talca ustrelili godbenika Franca Camleka. Godba je v dvajsetih letih njegovega vodenja dvigni-

¹ Uradno predvojno ime Rudarske pihalne? godbe oz. današnjega Pihalnega orkestra Premogovnika Velenje. Zvone Grebenšek se spominja takšnega napisa na zaboji, v katerem so hranili notna stojala.

la raven glasbenega ustvarjanja, znana pa je bila v Šaleški, Mislinjski in Savinjski dolini. Godbeniki so nastopali skoraj vsako nedeljo in ob raznih praznikih ter drugih svečanostih, leta 1930 pa so oblekli tudi nove uniforme. Med 2. svetovno vojno so poskušali ohraniti kontinuirano delovanje godbe in njen repertoar, vendar je njena dejavnost po prvem streljanju talcev v Velenju povsem zamrla. (Slika 1)

Živahna predvojna sokolska leta

Rudarski dom je bil pred nemško okupacijo rudarsko in kulturnoprosvetno središče Sokolov. Godba Premogovnika Velenje je imela svoj prostor v prvem nadstropju Rudarskega doma. Vz dolž telovadišča je bilo za gledalce postavljenih nekaj klopi, tj. na v zemljo zabitih kolih položenih desk. V parku, ki je sodil v ožji kompleks, je godba prirejala nedeljske ‚plac koncerte‘. Na repertoarju so bile spevoigre in koračnice slovenskih avtorjev ter melodije čeških operet in koračnic. Za ožjim kompleksom Rudarskega doma, na drugi strani pešpoti, kjer je danes pomožno nogometno igrišče, je godba ob večjih prireditvah spremljala telovadne vaje sokolskega telovadnega zbora: *»V spominu mi je ostalo nekaj utrinkov iz zadnjega poletja pred »prihodom slavne nemške vojske«, kot so tedaj nekateri pozdravljali njen приход. Za božič leta 1940 sem se razveselil najbolj zaželenega darila – harmonike in zraven še velike škatle svinčenih vojakov. Vse to je priskrbelo moja teta Micka, ki je bila poročena s takrat že priznanim godbenikom Tonetom Mravljakom, in sicer preko svoje tete, ki je živela v Gradcu. Oče in mati sta z novorojenčkom še živela v Zabukovici, kamor se je oče preseli okrog leta 1935, ko velenjski premogovnik ni obratoval v celoti. Pri teti Micki in njenem možu Tonetu Mravljaku sem živel od svojega drugega leta dalje. V spominu mi je ostala tudi vinska trgatev, ki so jo vedno pripravljali pred kegljiščem v parku. Tam je bil po navadi arest; tik ob stopnicah, ki so vodile v dvorano, pa je bil postavljen plesni oder; z ‚baldahinom‘, okrašenim z grozdem in papirnatimi raznobarvnimi lampijončki z*

električnimi žarnicami. Godba je najprej igrala na svojem koncertnem mestu v parku, potem pa so nekateri godbeniki, ki so sestavljali manjše skupine, zaigrali še za ples. Skoraj vsak drugi godbenik je vlekel meh, pridružili so se jim še fli-gerhornisti (krilovke) na tubah (basi) in klarinetisti. Meni je bil najbolj všeč boben, ki je imel pripeto še činelo. Bobnar je imel v eni roki ‚šlegl‘ za udarjanje v boben, v drugi pa drugo činelo, s katero je tolkel ob tisto, ki je bila pritrjena na boben. Ker je na boben največkrat udarjal stric Tone Mravljak, sem imel privilegij opazovati tik ob njem, tu in tam pa mi je podal jekleno paličico, da sem mu ‚pomagal‘ udarjati ob triangel. Tako sem postal najmlajši član godbe. Telovadne vaje sokolskega telovadnega zbora so se končale z veselico na zabavišču pred kegljiščem, podobno kot vinska trgatev. Ubrano petje se je razlegalo po parku tudi med kolektivnim obiranjem lipovega cvetja. Moj glasbeni ‚pouk‘ pa so kmalu prekinili vojaki, ki so jih pripeljali iz Šoštanja. Postrojili so nas na dvorišče, kjer smo jim z novimi zastavicami mahali v pozdrav. Razpoloženje je bilo kar vedro, vendar se sam nisem zavedal, kaj se v resnici dogaja. V dvorani Rudarskega doma je bil pianino, ob večjih praznikih so bili znani gala plesi. Po nekaterih pričevanjih je igrala zasedba, v kateri je igral Mirko Skaza, sin tedanjega županovega tajnika.»²

Velenjski intelektualci so zasnovali male godalne skupine – zasedbe po vzoru dunajskih malih kavarniških orke- strov, ki so igrali t. i. šramel muzik.³ Ena tedanjih znanih

² Ustno pričevanje Zvoneta A. Grebenška.

³ Komorna zabavna glasba z običajno zasedbo: violina, harmonika in pianino, bobni, velikokrat tudi violončelo. Je nepogrešljiva zvočna pokrajina edin- stvene dunajske kavarniške kulture, ki se je razmahnila kmalu po umiku Turkov iz neuspešno obleganega Dunaja leta 1683. Armenier Diodato je namreč že okoli leta 1700 odprl kavarno z vsemi (še danes) bistvenimi prvinami: kozarcem vode ob kavi, mizo za biljard, možnostjo igranja kart ter izbiro mednarodnih in domačih časopisov. To sijajno podobo dunajske kavarne je zvočno oplemenitil Martin Diegand, ko je leta 1788 odprl prvo koncertno kavarno. V njej so muzicirali tudi nekateri največji glasbeniki: Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig Van Beethoven, Johann Strauss mlajši in Johann Lanner. <http://www.austria.info/si/dejavnosti/tako-tekne-avstrija/oddih-od-vsakdanjika>.

zasedb je bila skupina, ki sta jo vodila Janko Ulrih in Franc Brodej.

Poleg manjših zasedb plesne glasbe so bili takrat znani harmonikarji na diatoničnih Lubasovih⁴ harmonikah, ki so jih spremljali še godbeniki s klarinetom in tubo, pogosto je bilo slišati tudi citre: »Z obiskov pri Zidarjevih v Hrastovcu se mi je v spomin najbolj vtisnil Matija Kovač, sicer tudi bobnar pri Rudarski godbi. V mladosti je veliko igral po penzionih v Avstriji in na Bavarskem, zato je znal zaigrati veliko plesnih skladb. Znan je bil tudi Mravljak Avgust, prvi Delčnjakov učitelj; Franc Delčnjak⁵ pa je svojega učitelja kmalu prekosil in razvil visoko tehniko igranja z levo roko (basi), ki je pri originalni diatonični harmoniki mejila že na virtuoznost. Tretji harmonikar je bil ljudski godec Lambizer, ki je igral tudi na citre.«⁶

Povojni entuziazem plesnih zabavnih ansamblov

Preživeli godbeniki Pihalne godbe Premogovnika Velenje so po vrnitvi v normalen življenjski tok takoj prevzeli svoje poslanstvo. Že pred vojno so bili godbeni in tambura-

⁴ Franc Lubas je leta 1888 v Dravogradu odprl podjetje za izdelavo harmonik in se, zahvaljujoč svoji glasbeni izobrazbi, kmalu uveljavil. Pozneje je svojo dejavnost prenesel v Slovenj Gradec, po 1. svetovni vojni pa v Celovec, kjer je ustanovil tovarno za izdelavo harmonik; Harmonika-und Accordeon-Fabrik Fr.Lubas&Sohn. V Dravogradu in pozneje v Slovenj Gradcu je Lubas izdeloval tako diatonične kot kromatične harmonike, od preprostih do zahtevnih, dvovrstne, trivrstne z dodatnim gumbom na zgornjo vrstico, štiri- in tudi petvrstne, običajno z dvojno uglasitvijo. Med diatoničnimi harmonikami so vsaj tri, ki jih je poimenoval »specialni kranjski model«. https://sl.wikipedia.org/wiki/Harmonike_Lubas_%26_Sohn.

⁵ Virtuoz na harmoniki Franc Delčnjak je diatonično harmoniko začel igrati pri 14 letih kot samouk. L. 1965 je ustanovil Trio Franca Delčnjaka. Posnel je štiri avtorske skladbe, preostale so posneli po njegovi smrti. V Škalah priredijo vsako leto v njegov spomin Memorial Franca Delčnjaka. <http://www.saleskibiografskileksikon.si/index.php?action=view&tag=884>

⁶ Ustno pričevanje Zvoneta A. Grebenška.

ški inštrumenti ter ribiške palice prav v vsakem stanovanju prepoznavni znak rudarskih naselij takrat še premogovnika (Lilijski grič, Glinšekov šaht, Rudolf šaht Perkhaus). Polovica godbenikov iz Pesja in Škal je bila tudi tamburašev, nekaj godbenikov pa je živelo okrog Šmartnega in na Konovem. Šmarškim tamburašem so med okupacijo pobrali vse inštrumente, godbeniki iz Pesja⁷ pa so svoje inštrumente skrili in tako obdržali vso garnituro tamburaških inštrumentov. Pobudnik teh aktivnosti je bil Janko Ulrih, gonilni motor društva DPD Svoboda in potem Vzajemnosti, ko je bila Svoboda prepovedana. Tej zasedbi se je pridružil Zvone A. Grebenšek, sin Viktorja Grebenška, člana godbe, in tako začel svojo glasbeno pot; njegov prvi in edini pravi mentor je bil vidni član pihalne godbe Leopold Planko.

Leta 1945 se je razpoloženje močno dvignilo, osvoboditev izpod okupatorjevega jarma je prinesla vsesplošno veselje in vsi ohranjeni inštrumenti so spet zaživeli. Treba je bilo nabrusiti pete, vendar pa takrat zasedbe in inštrumenti sploh niso bili pomembni ..., samo da se je igralo. Zgodnje povojno obdobje je bilo zaznamovano z druženjem in plesom. Harmonikarji so sestavljali različne glasbene skupine glede na priložnost in razpoložljiva glasbila. Igrali so glasbo, ki so jo (po)znali, brez posebnih vaj in mentorjev. Godbeniki Rudarske godbe so zasnovali številne male zasedbe, ki so igrale plesno glasbo. Godba na pihala je imela bogat arhiv čeških polk in valčkov ter operetnih arij. Ta repertoar so godbeniki preigravali že pred vojno, prav tako tudi tamburaši iz Pesja in Škal. Njihov vodja Jakob Čepelnik je bil namreč zelo zagnan godbenik, ustanovil je prvi pevski zbor, vodil tamburaški zasedbi iz Pesja in Škal ter prirejal skladbe iz arhiva godbe. Pojavljali so se še harmonikarji s spremljavo različnih inštrumentov. Igrali so vsepovsod: na akcijah udarniškega dela, znanih uradnih mitingih, plesnih vajah in na mladinskih plesih. Prva organizirana kapela,⁸ ki so jo sestavili najboljši

⁷ Tone, Jože in Janko Ulrih.

⁸ Takratni izraz za manjše glasbene zasedbe, vodja kapele je bil kapelnik.

predvojni godbeniki, t. i. Letonjevi muzikanti, je igrala na veselici ob otvoritvi prvega kopališča in zbirališča Velenjčanov. To je bila prva zasnova velenjskega Turističnega jezera, kajti takrat so bile tam samo deske in ribnik, ki so ga poimenovali Špičkov tajht.⁹ Ob cesti v Škale je bil še Plevelov tajht,¹⁰ a ta je bil zbirališče ribičev. Do leta 1948 je bila glasbena scena precej omejena, vendar pa zabavni glasbi tudi poznejše obdobje do šestdesetih let ni bilo preveč naklonjeno. Ko je denimo kapela na jezeru zaigrala Sveto noč v jazzovski izvedbi, so »varuhi«¹¹ novo nastajajočih razmer v glasbi temeljito opravili svojo nalogo. Tudi miličniki so spremljali nekatere plesne vaje in mladinske plese, da ne bi bilo preveč boogie-woogieja.¹¹ Skupine, ki so igrale za ples na teh prireditvah, so sestavljali predvsem harmonikarji. V Šoštanju je bilo sprva več sodobnejših skupin, ki so posnemale glasbo iz redkih radijskih aparatov, in tudi več zlasti mladih godbenikov, ki so med vojno pridobili glasbeni nauk pri ‚fanfarenzugu‘ – edini takratni priložnosti učenja. Ti fantje so po vojni sestavili vrsto ansamblov, bili pa so popularni predvsem na takrat dobro organiziranih in varovanih mladinskih plesih. Njihov starosta je bil Jože Vučina.

⁹ Eden prvih ljubiteljskih piscev o zgodovini kopanja premoga v dolini, jamomerec Avgust Vrabč, je leta 1953 ob otvoritvi turistično urejenega Velenjskega jezera zgodbo o njegovem nastajanju postavil v leto 1923, ko so se pojavili prve ugreznine in prvi ribnik na nekdanjem Pušnerjevem posestvu, ki je stalo ob severozahodnem robu kasnejšega jezera. V globini 100 do 110 metrov pod površino je bila tu 40 do 50 metrov debela plast premoga, ki so jo posebej intenzivno odkopavali od leta 1937. Ribnik so imenovali najprej Špičkov tajht, ker je tam stanoval takratni upravnik jame Jaroslav Špička. (Jože Hudales, Jezero na robu mesta, Velenje, 2012, str. 146)

¹⁰ Na mestu današnjega Velenjskega jezera pa sta že okrog leta 1930 začela nastajati velika ugreznina in ribnik na območju Plevelove domačije, ki so ga zato imenovali Plevelov tajht; danes je to Velenjsko jezero. (Jože Hudales, ibidem.)

¹¹ O tem, kaj je še spodobno, kaj pa že zapadnjaška dekadenca, so na plesih v Sloveniji odločali skojevci, pa tudi policija. Oboji so lahko igranje orkestra pri priči ustavili in plesalce umirili. Preveč vnete plesalce pa so lahko kot sovražne elemente tudi odstranili s plesišč. (Gregor Tomc, Druga Slovenija, Ljubljana, 1989, str. 81)

Slika 2: Zvone A. Grebenšek – flauta; Anton Žerdoner – klarinet Es; Ivan Rezar – tenor.

V ozadju: Franc Mihelak (Gmanejev Franc) – trombon; Janko Špeh – krilovka; (?); Viktor Grebenšek – trobenta; Franc Dobnik – krilovka

Entuziazem poveljnih zabavnih ansamblov je v petdesetih letih zablestel tudi na drugih novih prizoriščih za druženje in zabavo ter navduševal s pestrim glasbenim repertoarjem. Večina njih se je zgledovala po triu Avgusta Stanka. Vaški kvintet s pevskim duetom Božo in Miško¹² je izvajal skoraj ves repertoar, ki je temeljil na narodnih pesmih, prav tako je svoje mesto dobila Kmečka godba Silvestra Tamšeta¹³ v Ljubljani. Velenjske kapele so kopirale in preigravale njihove izvedbe. Kavarniška »šramel muzika« je bila zgled za zabavne ansamble tudi v povojnem obdobju, Leopold Planko je s svojo kapelo izvajal še dela Viktorja Parme in drugih slovenskih operet, zelo popularni so bili tudi songi Kurta Weilla iz Brechtove Beraške opere.

V Prosветnem domu zraven župnijskega kozolca v Šmartnem¹⁴ je vadila prva folklorna skupina, ki jo je vodila Branka Miletič, por. Mravljak. Tam je prvič igrala priložnostno sestavljena kapela Prosветnega društva pod vodstvom

¹² Miško Hočevlar je za potrebe Radia Slovenije napisal okoli 70 izvirnih skladb v narodnem slogu, več kot 100 narodnih pesmi pa je ritmiziral in jim pripisal instrumentalne dele. <http://starislovenskiansambli.weebly.com/vascaronki-kvintet.html>.

¹³ V Kmečki godbi Silvestra Tamšeta je na harmoniko igral Jože Privšek, znameniti slovenski jazzovski pianist, skladatelj, dirigent in dolgoletni vodja (1961–1995) nacionalnega jazzovskega orkestra Big Band RTV Slovenija.

¹⁴ Pred 2. svet. vojno so tam imeli svoj prostor tudi Orli, telovadno društvo pod okriljem Slovenske ljudske stranke.

Leopolda Planka. Za to priložnost je Planko sestavil glasbeno skupino po zgledu Vaškega kvinteta.¹⁵

Okrog leta 1952 je začela obratovati prva velenjska kavarna v predelanih prostorih Rudarskega doma. Priložnostno sestavljeno skupino je vodil Marjan Kozmus, harmonikar iz Žalca, sicer pa vodja enega prvih plesnih orkestrov v Šaleški dolini, ki je imel svoj sedež v Šoštanju.¹⁶ Leta 1953 se je Kozmusovi skupini začasno pridružil Zvone A. Grebenšek na bobnih.

Slika 3:

Ansambel Marjana Kozmusa: v skupini igrajo trije bratje Kozmus – vodja Marjan Kozmus igra kromatično harmoniko, Jože (Hačo) Delopst bobne, Zdravko Čas trobento,

Jože (Pepi) Vučina pa tenor saksofon. (Foto arhiv: Jože Vučina)

Slika 4:

Ansambel Jožeta Pirečnika – prvi hišni plesni ansambel Restavracije Jezero

¹⁵ Zasedba: Leopold Planko – kontrabas, Pavel Mastnak – kitara, Jože Šalej – harmonika, Tone Pirmanšek – klarinet, Zvone Grebenšek – klarinet.

¹⁶ Marjan Kozmus je bil pozneje učitelj harmonike v Glasbeni šoli Frana Koruna – Koželjskega v Velenju in ustanovitelj Glasbene šole v Žalcu.

V Restavraciji Jezero je različne priložnostno najete glasbene skupine zamenjal prvi hišni plesni orkester, sestavljen iz izkušenih godbenikov šoštanjske in velenjske godbe.

Slika 5:

Ansambel Jožeta Pirečnika. Zadaž z leve: Jože Pirečnik – harmonika, Franc Obreza – bobni, Zvone A. Grebenšek – alt saksofon, Jože Vučina – Pepi – kitara, Stane Kompjut – kontrabas

Nastajanje zasedb plesne zabavne glasbe pod okriljem DPD svoboda Velenje do prihoda ansambla bratov Racz

V tem času se je zaključevala prva faza izgradnje zasnove turistično-rekreacijskega središča ob nekdanjem Špičkovem tajhtu, ki so ga poimenovali najprej Škalsko jezero, pozneje pa Turistično jezero. Sobote in nedelje so popestrili redni plesni večeri, zato se je kmalu izrazila potreba po resneje organiziranih ansamblih plesne glasbe. Vzel so sprva zapolnile različne zasedbe, sestavljene v okviru DPD Svoboda Velenje, ki jih je usmerjal Leopold Planko. Član teh skupin je bil tudi Zvone A. Grebenšek do odhoda na služenje vojaškega roka leta 1957; najprej kot bobnar, pozneje pa kot klarinetist in saksofonist: »*Neke sobote se mi je kot bobnarju v ansamblu Ivana Pirečnika zgodilo zanimivo naključje. Ivu Supovcu se namreč ni ljubilo nositi svojega saksofona domov v Šoštanj, pa me je prosil, naj ga odnesem k sebi. Žilica mi ni dala miru, poskusil sem zaigrati nanj in se takoj zagrel za ta inštrument. Ker mi je kapelnik Franc Taušič navrgel, da brez znanja klarineta ne bom obvladal saksofona in da sta oba inštrumenta steber plesne zabavne glasbe, sem se kmalu po ustanovitvi mladinskega orkestra DPD Svoboda naučil igrati*

kar na oba inštrumenta hkrati in opustil bobne. Kmalu se je zgodil še en usodni dogodek ... Inštrumente za zabavni orkester DPD Svoboda smo kupovali na Tromostovju v Ljubljani; trgovec je igral pri nekem policijskem orkestru, pri katerem je nekaj časa igral tudi moj bratranec Franc Grebenšek, ki je pozneje postal kapelnik Rudarske godbe Velenje. Ta trgovec nam je leta 1956 organiziral angažma na pustni veselici v Mozirju, za katero je imel pogodbo Slavko Avsenik, a je moral zaradi snemanja v Avstriji svoj nastop odpovedati. Po pogodbi naj bi zaigrali vsaj tri Avsenikove skladbe, priskrbel nam je tudi rokopis not. Harmoniko je igral Jože Šalej. Zaigrali smo pet Avsenikovih zgodnjih skladb, ljudje so jih prepoznali in zaradi velikega navdušenja smo jih tisto noč morali ponoviti kar trikrat.»¹⁷

Mladinski orkester DPD Svoboda je preigral skladbe, ki so jih predvajale domača in tuje radijske postaje, prvi koncert v Velenju pa je imel leta 1957; mdr. so igrali Granado, prepeval je Jože Oštir, ta nastop pa je bil nekaterim predstavnikom tedanje oblasti sporen zaradi izvajanja zahodnjaških šlagerjev. Orkester DPD Svoboda je imel tudi uspešno štiridnevno turnejo po Zgornji Savinjski dolini; igral je v Mozirju, Lučah, Solčavi, na Ljubnem in v Celju.

Mladinski orkester je dobil po selitvi v kulturni dom svojo sobo, vendar so se okoliščine kmalu zaostrole. Družbene razmere v Velenju so se z izgradnjo novega Velenja spremenile, razvoj novega mesta, ki naj bi bil vzor socialistične gradnje, pa je zahteval drugačno glasbo. Restavracija Jezero je iz Portoroža dobila profesionalni ansambel bratov Geze in Luke Baranja, ki je igral madžarsko in romsko glasbo. Mladinski orkester DPD se je razšel, ostal pa je kvintet Mavrica s pevcema Minko in Jožetom Oštirjem. Del instrumentalnega kvinteta je začel redno igrati v novem hotelu Paka vse do prihoda orkestra bratov Racz Pal.

¹⁷ Ustno pričevanje Zvoneta A. Grebenška.

V začetnem obdobju se je plesna zabavna kavarniška glasba razvijala v pojavnih oblikah različnih sestavov in glasbenih žanrov, odvisno od prireditev in priložnosti za sodelovanje na teh prireditvah. Največkrat jih je organizirala DPD Svoboda¹⁸ v okviru svojih programov in dejavnosti, najpogosteje pod glasbenim mentorstvom Leopolda Planka in z izdatno organizacijsko pomočjo Zdenka Furlana, Riharda Beuermanna, Vinka Dermola in Franca Koruna. Za glasbeni pouk sta bili v nadzidku nove kleti ob zgradbi nekdanje rudarske šole namenjeni dve sobi; ena za posamični pouk novih godbenikov in članov mladinskega orkestra, druga za potrebe mladinskega orkestra oziroma za tečaj zabavne glasbe. V novi knjižnici in čitalnici so se odvijale glasbene produkcije bodočih glasbenikov. Tu je prvi javni nastop izvedel tudi Zvone A. Grebenšek na flavti ob klavirski spremljavi učenke Jane Čede.¹⁹ *»V teh okoliščinah sem spoznaval še neko drugo, zelo pomembno glasbeno dejavnost, tj. pisanje not. Tedaj še ni bilo niti fotokopirnih strojev, komponisti so napisali partituro, prepisovalci pa smo morali partituro razpisati po posameznih glasovih v toliko izvodih, kolikor je bilo posamičnih inštrumentov in godbenikov. Za razmnoževanje smo pisali na paus papir in fotokopirali v jamomerstvu Premogovnika, kjer so imeli stroje za razmnoževanje. Pri tem delu sem se srečeval s številnimi komponisti in kapelniki in spoznaval zakonitosti glasbene teorije. Vznemirjala nas je tudi filmska glasba, velikokrat smo se zbrali in zaprosili kinoooperaterja Branka Ograjenška, naj nas spusti v kino dvorano. Boljše filme – takrat je bil nadvse aktualen Ples na vodi, pa smo gledali oziroma bolj poslušali kar v kabini in si jih prevrteli vsakič znova, vse dokler se nismo naučili igrati filmske melodije. Prvo jazzovsko trobento nam je kupila Mladinska organizacija Premogovnika, njen tedanji predsednik Jože Aljaž je bil namreč eden od jazzovskih navdušencev. Iz tiste*

¹⁸ Delavsko prosvetno društvo, ustanovljeno novembra 1924.

¹⁹ Starosta slovenskih televizijski napovedovalcev, moderatorka in prevajalka na Televiziji Slovenija.

ga časa so tudi sodobni, takrat še bogokletni jazzovski pulti. Izdelali smo jih sami, v sobi za odrom nove kino dvorane, na pomoč pa nam je priskočil Berto Zavolovšek. Pulte smo videli v filmu, izdelali smo jih iz dekorativnega valovitega salonita, odpadkov iz montaže novega kulturnega doma, ki je bil v gradnji. Okovje je po svoji predstavi izdelal Janko Špeh, ki je igral trobento.»²⁰

*Slika 6:
Zabavni orkester
DPD Svoboda
za novimi
jazzovskimi pulti*

Ker so potrebe po kakovostnejših glasbenikih plesno zabavne glasbe postale izrazitejše, sta bila leta 1958 na pobudo vodstva DPD Svoboda v Nižji glasbeni šoli Šoštanj, oddelek Velenje, organizirana glasbena sekcija in »glasbeni tečaj zabavne glasbe«, ki so ga vodili Richard Beuermann, Leopold Planko in Marija Treven.

*Slika 7:
Salonski orkester
Glasbene šole Velenje pod
taktirko Richarda
Beuermanna
izvaja dramsko
opereto Pri treh
mladenkah.
(Foto arhiv
Marije Treven)*

²⁰ Ustno pričevanje Zvoneta Grebenška.

Pod okriljem DPD Svoboda Velenje se je oblikoval tudi kvintet Mavrica s pevko Jotko Mavec, vzklike pa so tudi še druge skupine za različne priložnosti. Novinar Jože Klančnik je Mavrico popeljal na zbor mladine v Vogošče pri Sarajevu, kjer so zaigrali skladbe Slavka Avsenika in nekaj Grebenškovih priredb po notnem zapisu Ljuba Rančigaja. Kvintet Mavrica je leta 1961 igral tudi na prvem flosarskem balu na Ljubnem v Savinjski dolini in 8. julija 1961 na otvoritvi hotela Paka, kjer je igral kot hišni ansambel do Pipijevega prihoda.²¹

Slika 8:

Kvintet bratov Racz

Kvintet bratov Racz²² je bila prva profesionalna glasbena zasedba v Velenju z zelo širokim repertoarjem zabavne kavarniške, operetne in plesne glasbe. Poleg treh bratov Racz²³ sta v ansamblu igrala še njihov striček in glasbeni

²¹ Glasbenik Vladislav Racz Pal – Pipi je v Velenje prišel igrat leta 1962 z zasedbo Ansambel bratov Racz, svojo glasbeno pot pa je v Hotelu Paka zaključil leta 2008. Svoj glasbeni arhiv, ki vsebuje več kot 600 skladb, je predal Zvonetu A. Grebenšku.

²² Bratje Racz so igrali posamezno v različnih krajih Jugoslavije že od svoje rane mladosti, ansambel pa so ustanovili leta 1956 na željo direktorja hotela Metropol v Piranu Dušana Kovača. Takrat so tudi sklenili, da za zmeraj ostanejo v Sloveniji. Po dveh letih igranja v piranskem Metropolu so igrali še v kavarni Bežigrad – Majcen, leta 1962 pa so prišli v hotel Paka Velenje, kjer so občinstvo tako zelo navdušili, da so dobili stalen angažma. (Naš čas, 7. junij 1974, št. 21, str. 7).

²³ Štefan Racz Pal - Eči – klarinet in saksofon, Ladislav Racz Pal - Pipi – klaviature, Oto Racz Pal – bobni.

mentor, cimbalist Karoly Nakić – Ujko²⁴, in svak, violinist Džula Varga.

Kapučino za epilog: obuditev plesne glasbe iz predvojnih časov in prvih povojnih let

Na pobudo Cirila Zdovca in Zvoneta A. Grebenška je bila leta 2016 zasnovana zasedba, ki spet oživlja tradicionalno plesno glasbo iz predvojnih časov. V KUD Lipa Koprivnica so glasbenikom dali možnost, da delujejo kot sekcija Kapučino. Zvone A. Grebenšek je povedal: »Zelo rad igram razigrane viže t. i. ‚pocukrane muzike‘, na katero so si ljudje nabrusili pete po osvoboditvi ... Njena sproščenost je bila protiutež surovosti, ki so jo preživljali med vojno. Ladislav Racz Pal - Pipi mi je predal ves svoj arhiv in zdaj ga preigravamo. Šteharnik Milan in Lado Planko sta kitarista novega obdobja, imamo različne zamisli in pristope, a vsi stremimo k temu, da bi vse žanre plesne glasbe (kavarniška glasba, jazz) generacijsko povezali in jih na živih nastopih približali mlajšim generacijam.«

Slika 9:

Ansambel Kapučino: Anton A. Grebenšek – saksofon, Ciril Zdovec – harmonika, Milan Šteharnik – kitara, David Slatinek – bobni, Lado Planko – kitara, Tina Slatinek – vokal

²⁴ Mojster cimbal je igral na ta narodni panonski inštrument vse življenje, svoj dragoceni inštrument je sklenil podariti mestu Velenje. Bratje Racz so izpolnili njegovo zadnjo željo in jih po njegovi smrti predali v Knjižnico Velenje, (Naš čas, ibidem).